

УДК 347.1

Сергій Миколайович Бєрвено,*професор кафедри цивільно-правових дисциплін**Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,**доктор юридичних наук, професор***ПРОТЕСТ ВЕКСЕЛЯ В НЕАКЦЕПТІ І НЕПЛАТЕЖІ**

Згідно ст. 44 УБЗ відмова від акцепту або в платежі має підтверджуватися засвідченим автентичним документом (протест у неакцепті або в неплатежі).

Протест векселя – це офіційно посвідчена вимога платежу або його недержання. Треба зазначити, що протест векселя – нотаріальна дія, яка офіційно підтверджує факти, з якими пов'язане виконання певних правових наслідків. Така дія оформлюється актом протесту, тому що своєчасно не оплачений вексель втрачає значення особливого боргового зобов'язання. За цих умов силу вексельного права він зберігає лише шляхом своєчасного опротестування.

Метою протесту є створення умов для збереження прав зворотних вимог (регресу) до зобов'язаних за векселем осіб – трасанта, індосантів та їх гарантів (авалістів). Більш того, значення вчинення протесту векселя про неплатіж полягає в тому, що опротестований вексель з причин неоплати є підставою для вчинення на ньому виконавчого напису нотаріуса.

Існують наступні причини оформлення акту протесту: а) відмова платника від оплати векселя (протест векселя про несплату); б) відмова платника від акцепту (протест векселя про неакцепт); в) відмова акцептанта проставити дату акцепту (протест векселя про недатування акцепту).

Зазначимо, що протест векселя про несплату можливий для обох видів векселя (простого і переказного), в той час як протест векселя про неакцепт і протест векселя про недатування акцепту вчиняються лише стосовно переказного векселя.

Протест в неакцепті повинен бути здійснений протягом терміну, визначеного для пред'явлення векселя для акцепту. Якщо у випадку, передбаченому в першому абзаці статті 24 УБЗ, перше пред'явлення мало місце в останній день строку, то протест ще може бути здійснений наступного дня. Протест в неакцепті звільняє від пред'явлення векселя для платежу і від протесту в неплатежі. Протест в неплатежі за векселем, який підлягає оплаті на певну дату або в певний термін від дати складання чи від пред'явлення, повинен бути здійснений або в день, коли вексель підлягає оплаті, або в один з двох робочих днів, які слідують за днем, в який вексель підлягає оплаті (п. 3 ст. 2 Закону України «Про обіг векселів в Україні»). Якщо мова йде про векселі з терміном платежу за пред'явленням, то протест у неплатежі за нього повинен бути здійснений протягом терміну, передбаченого ст. 44 УБЗ для здійснення протесту в неакцепті.

В Україні виконавчі написи вчиняються нотаріусами (п. 18 ч. 1 ст. 34, ст. 36 Закону України «Про нотаріат»). Порядок здійснення протестів векселів встановлений розділом 33 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (затверджений Наказом Мініюсти України № 20/5 від 03.03.2004, зареєстрована в Мініюсті України 03.03.2004).

Протест векселя в несплаті вчиняється нотаріусом за місцем знаходження платника або за місцем платежу (доміцільований вексель, тобто векселі, які підлягають оплаті у

третьої особи); протест векселя в неакцепті або недатуванні акцепту – нотаріусом за місцем знаходження платника.

При скоєнні протесту векселя нотаріус складає акт про протест в несплаті або в неакцепті за встановленою формою і робить відповідний запис у реєстрі, а також відмітку про протест несплаті або в неакцепті на самому векселі.

Опротестований вексель видається векселедержателю або уповноваженій особі. На опротестований вексель нотаріус може вчинити виконавчий напис, яка відповідно до п. 7 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» підлягає виконанню державною виконавчою службою (тобто для стягнення суми платежу за векселем не потрібно звертатися в суд).

Отже, розглянемо порядок вчинення нотаріусом протесту векселя

Перший етап нотаріального провадження.

1. Стадія відкриття нотаріального провадження зводиться до отримання нотаріусом від векселедержателя (кредитора) письмової заяви про протест векселя у випадках відмови платника (доміциліста) оплатити вексель.

Зміст такої заяви передбачений підп. 4.13 п. 4 гл. 17 Порядку, у ній зазначається: повне найменування і адреса векселедавця (боржника), платника (доміциліата), векселедержателя (кредитора), вказуються відомості про вексель, який подається до опротестування, строк платежу за векселем, сума, що підлягає сплаті за векселем, причина опротестування, повне найменування і адреса, номери рахунків у банках, код за ЄДРПОУ – для юридичної особи, реєстраційний номер облікової картки платника податку – для фізичної особи (за наявності). Заява може містити інші додаткові відомості. Заява про протест векселя підписується векселедержателем (кредитором) та скріплюється печаткою (у разі наявності).

Додатком до заяви мають бути такі документи: – оригінал векселя (його копія, якщо це було передбачено самими учасниками вексельних правовідносин та про це є відповідні застереження).

Векселі передаються на опротестування з описом, у якому зазначаються такі дані:

1) докладне найменування і адреси векселедержателя, векселедавця, векселі якого опротестовуються, платника (доміциліанта); 2) вид векселів (простий чи переказний); 3) їх кількість, номери; 4) строк платежу цих векселів; 5) суми платежів; 6) докладне найменування усіх надписувачів та їхні адреси; 7) підстави опротестування, тобто несплатіж, неакцепт, не датування тощо. Крім окремого опису, векселі подаються нотаріусу під розписку (підп. 4.13. п. 4 гл. 17 Порядку).

Нотаріус при прийнятті оригіналу векселя має видати особі документ, який свідчить про таку передачу.

2. Підготовка до вчинення даного нотаріального провадження: Стадія підготовки даного нотаріального провадження зводиться до таких дій нотаріуса:

1) перевірки належності даного питання до компетенції конкретного нотаріуса;

2) перевірка правоздатності векселедержателя – юридичної особи; дієздатності фізичної та юридичної особи, встановлення відповідно їх особи та статусу, повноважень особи, яка безпосередньо звернулася із заявою про вчинення протесту векселя. Для перевірки нотаріусом правоздатності юридичної особи, яка звернулася до нотаріуса, їй необхідно надавати Статут або Положення тощо.

3) перевірки (визначення) місця вчинення протесту векселя.

4) перевірка строку пред'явлення векселя до протесту (платежу за векселем) – це період часу, протягом якого вексель повинен бути пред'явлений до оплати, тобто нотаріус перевіряє чи не сплинув строк на вчинення протесту векселя. Це обов'язковий реквізит векселя.

5) перевірка форми векселя на відповідність вимогам законодавства (достовірність векселю та його реквізити); чи правильно заповнено і підписано вексель; на яку суму видано вексель; які векселі йому подано – прості або переказні і чи мають вони всі необхідні реквізити, включаючи захисні властивості.

Подані векселі перевіряються нотаріусом з позицій їх юридичної достовірності, тобто правильності заповнення усіх обов'язкових реквізитів, повнота сплати вексельного мита, повноваження осіб, які підписали вексель, а також справжність цих підписів. У векселі мають бути усі реквізити, які встановлені законодавством про переказний і простий вексель, розробленого на основі Уніфікованого вексельного закону.

Векселі, які опротестовуються, повинні мати не менше двох підписів, тобто векселедавця і першого векселенабувача (кількість передаточних підписів свідчить про надійність векселя – чим більше, тим краще). В обов'язковому порядку треба перевірити безперервність передаточних індосаментів, визначити законність володіння векселем.

Законним власником векселя є та особа, на ім'я якої вексель виписано (перший набувач) або та, на ім'я якої вчинено останній іменний індосамент, або пред'явник, якщо останній індосамент є бланковим.

Нотаріусам треба дуже уважно підходити до векселів, які видані в інших державах, з позицій строгої відповідності їх вексельним законодавчим актам країни, де видано вексель. Якщо вексель написаний іноземною мовою, то нотаріус повинен вимагати або засвідчений нотаріусом переклад тексту векселя, або робити переклад за рахунок особи, що надала вексель до опротестування.

б) перевірки усіх реквізитів векселя, який пред'являється для протесту;

7) перевірки правильності сплати витрат за вчинення даного нотаріального провадження.

При поданні векселів до опротестування справляється: а) державне мито чи витрати за вчинення нотаріальної дії приватним нотаріусом; б) плата за оповіщення шляхом повідомлення зобов'язаних за векселем осіб.

Ці збори не повертаються навіть, якщо поданий для опротестування вексель залишається з будь-якої причини не опротестованим.

3. Стадія безпосереднього вчинення зводиться до:

1) внесення запису до реєстру вчинюваних нотаріальних дій;

2) пред'явлення (в день прийняття векселя до протесту) платнику або доміціліанту (особі, яка оплачує доміцильований вексель) вимоги про оплату (або акцепт) векселя, у якій зазначає про надходження заяви про протест векселя з усіма його реквізитами та пропозицією сплатити чи акцептувати вексель у певний строк або повідомити про оплату чи акцепт векселя (підп. 4.15 п. 4 гл. 17 Порядку). Це положення має реалізуватися шляхом передачі повідомлення платнику або доміціліанту щодо необхідності звернутися їм до нотаріуса для пред'явлення вимоги про оплату векселя у встановлені нотаріусом строки (підп. 4.16 п. 4 гл. 17 Порядку). Якщо вексель протестується в неплатежі, нотаріус вимагає від особи, проти якої протестується вексель, оплатити суму за векселем; якщо вексель протестується в неакцепті, нотаріус висуває вимогу акцептувати вексель; якщо вексель протестується в недатуванні акцепту, нотаріус вимагає проставити дату на акцепті.

В цьому повідомленні нотаріус має роз'яснити ті наслідки, які виникнуть у разі невиконання його пропозиції – вчинення протесту векселя.

Якщо платник (доміціліант) оплатить вексель, то він має надати нотаріусу, на наш думку, оригінали платіжних документів, з яких він має зняти копії. Тоді нотаріус не вчиняючи протесту, повертає вексель платнику з написом на самому векселі про здійснений платіж. Але при цьому мають перевірятися всі суми, які підлягають сплаті. Так само, відмітка про акцепт на переказному векселі з вказівкою всіх необхідних реквізитів, включаючи, дату

слугуватиме підставою для повернення векселя векселедавцю без протесту (підп. 4.17 п. 4 гл. 17 Порядку).

При цьому, робиться відповідний запис у реєстрі вчинюваних нотаріальних дій.

Можливим варіантом відповіді зобов'язаних осіб може стати повідомлення про знаходження їх заяви про визнання векселя недійсним тощо в суді, але в цьому випадку для застосування ст. 42 Закону нотаріусу мають бути надані відповідні документи, які б підтверджували цей факт.

На цьому перший етап нотаріального провадження щодо протесту векселя завершується. Другий етап починається: а) у день завершення, встановленого нотаріусом для відповіді зобов'язаних осіб, строку; б) цей етап може розпочатися із безпосереднього звернення до нотаріуса зобов'язаних осіб, раніше встановленого ним строку, для передачі необхідних документів.

Зрозуміло, що і ця стадія буде розпочинатися зі встановлення осіб, їх повноважень тощо, але реальні дії нотаріуса будуть обумовлюватися певними юридичними обставинами.

Зокрема, якщо відповідь не надійде або буде надіслана відмова оплатити або акцептувати вексель, то нотаріус оформлятиме відповідний протест векселя тощо. При цьому, дії нотаріуса щодо оформлення протесту векселя зводитимуться до таких:

1) складається акт про протест про неоплату або неакцепт за встановленою формою (у разі відмови платника оплатити або акцептувати вексель або якщо він не з'явився до нотаріуса);

2) робиться запис у реєстрі вчинюваних нотаріальних дій;

3) вчиняється відмітка про протест про неоплату або неакцепт на самому векселі.

Вчиняються протести у встановленій формі у двох примірниках, один з яких залишається у нотаріуса, який робить відповідний запис у реєстрі, а також відмітку про протест про неоплату або неакцепт на самому векселі і видає його векселедержателю або уповноваженій ним особі.

У справах нотаріуса залишаються: копія опротестованого векселя (чи копія з копії, коли протест вчинювався за копією) з відповідною відміткою про протест або опис опротестованих векселів, якщо такий подавався, з прикладенням як зразка копії одного опротестованого векселя; заява векселедержателя (кредитора) про протест векселя; опис векселів, що передаються на опротестування; примірник надісланої (переданої) боржникові вимоги про оплату або акцепт (оплата) векселя; інші документи, якщо такі були подані чи були необхідні для протесту.

Одержано 04.05.2017

УДК 347.68(477)

Лариса Васи́лівна Краси́цька,

професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9187-4445>

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

З набранням чинності Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. у цивільному обороті набуває поширення спадковий договір, який був запроваджений главою 90 ЦК